

Нина Живанчевић

НЕФОРМАЛНА ПОЕЗИЈА

Пошто већ толико дуго пишем неформалну поезију не би ме зачуло да ставе моје име у ту антологијску рубрику. Песници који пишу неформалну поезију су обично храбри и не маре да ли ће их неко ставити у неку колумну или не, за разлику од оних који пишу формалну, академску поезију и који жуде да виде своје име у штампи. Они су методични, снабдени правим именима, опскрбљени исправним фуснотама и осталим анотацијама које им помажу да се снађу у мрачној шуми савремене књижевности.

А зашто би неко писао формалну, традиционалну поезију? Зашто не неформалну? Зар уопште и да пишемо поезију? То је као да питате Дину Лупатија зашто мора да свира Баха, у некој форми која је затегнута и истовремено отворена, у одређеном облику који улази у канон али се истовремено њега ослобађа. Чини ми се да та игра између формалне и неформалне поезије задире негде у сам почетак двадесетог века, када је авангарда збацивала са себе плашт традиције и устаљеног мишљења у књижевности. Када је Френк О'Харина „вулгарност, та животна снага“ свакодневице ушла у књижевност, у поезију са модерностима, а можда са Бодлером мало раније, песницима је постало нормално да пишу онако како живе и дишу и – ето! Неформална поезија је званично рођена.

Из облака пала право на улицу, у прималном крику, дошла ниоткуда. Ову потребу да се верује и пише неформална поезија неки су назвали дадом, неки од нас експресионизмом, неки су то назвали надреализмом, неки су је назвали минималистичком поезијом, сонорном, конкретном, лингвистичком разобличеношћу језика, репом или панк поезијом, али сви учесници који и нису знали ком покрету при-

падају чврсто су веровали да желе да избегну нешто што је представљала академска, традиционална поезија, сви су хтели да избегну оно што поезија није, чак и ако нису знали шта она јесте.

Па ипак, није лоше осврнути се, бавити се и рецитовати формалну поезију. У ствари, и песници неформалне поезије баве се формалним обавезама које им намеће свакодневица – како да се обрате кућепазитељу, како да плате рачуне, како да купе намирнице... Све ове ствари свакодневно обављају многи људи, али само један од стотину ће забележити шта је радио тога дана. И када тај неко седне да забележи песму, та песма се претвара у неформалну песму. Један од водећих надреалиста једном је рекао „Надреализам никако не подразумева недостатак реализма или презир према њему. Напротив, то је реализам подигнут на виши степен, на куб”. Та врста реализма је изобличена кубистичка или вортицистичка визија крајње стварности која нас окружује, која је уметниковом интервенцијом промењена у сопствени антипод, у оно „не” или „анти” што није ништа друго него уметничка визија те стварности, један виши, повишени тон у коме се уметник обрачунава са формом.

Најинтересантији аспект савремене неформалне поезије је њена сопствена жеља да постане формална и формализована! То је нека врста бесконачног „вечитог повратка” у уметности и у поезији који је, ах, увек популаран код читалаца. Можда најинтересантији квалитет те поезије је њена неспретна жудња (изненадна – након седамдесетих и осамдесетих 20. века) да ћаска и дијалогизира са читаоцем, а ту је и њена жеља да му дрско намеће своју неформалну визију стиха. Такозвани ’слободни стих’ се већ устолочио пре много деценија тако да је стечена слобода постала нека врста затвора млађим песницима који су, осећајући се обавезним да у њему пишу, студирали данима и годинама *Ларусове речнике* да би у њима пронашли речи које ће их још више ослободити стеге граматике и синтаксе.

Неформална поезија је одавно прешла на другу обалу, изронила и укотвила се на обали прозе, на месту где смо се најмање надали да ћемо је срести. Проза је, заузврат, постала много поетичнија, мекша и разуђенија, свесна да се баш у њој одвија велико преламање жанрова. Пошто је књижевни израз толико поетизовао прозу, а истовремено крајње померио поезију у прозодију, он се толико удаљио од формалног, традиционалног приступа стиху да смо у једном тренутку помислили да никада неће доћи у опасност да подлегне чарима формалне обраде и њеним техникама. И дуго времена није ни дошао – ето, у овом духу ослобађања израза од себе самог, уђосмо слободно и неспутано, у стиху, а у нови миленијум. Све остале промене које су се одиграле у писању поезије, промене у лексици, ритму, темама итд –

секундарног су карактера у поређењу са овом највећом, поменутом, а то је мутација самог жанра. Када је поезија почела да се *дружи* са прозом, истовремено је лирска поезија кренула да се удвара есеју и филозофским списама, а театралност драмског израза да флертује са осталим визуелним уметностима, уз повремене паузе и тишину коју је поезија преузела из театра. Тако је створено ново царство такозваног поетског перформанса у које су утонули многи гледаоци /слушаоци/читаоци. И чак више од оних скијаша интернета који се сваки дан спуштају у слаломима технологије свим виртуалним мрежама, љубитељи савремене поезије почели су да се поносе својом новоскованом поштапалицом „мисли глобално, а ради просторно и визуелно”. Они су схватили да је свет велико ушће разноразних утока и вода и да тоталитет малих река и потока гради известан ток у књижевности који никако није један, целовит и традиционалан.

Немам појма да ли је ово моје размишљање исправно, али сигурна сам да је неформалног облика и да није класично.

Волела бих, на крају, да додирнем један аспект неформалне поезије који ми се најмање допада – ово чиним упркос својој природи која има тенденцију да критички „избрише” све оно што ме не додирује, јер негде верујем да Хронос лично прождире све оно што нам се не допада, гади и што желимо да заборавимо, па нема потребе да се на то у писању осврћемо. И баш као у старинско доба, када смо поезију још увек делили на добру и лошу, када смо разликовали израз појединачног песника и изразе његових следбеника, и данас нам се намеће нека врста „негативне способности” да осетимо недостатак велике епифаније – тамо где је нема.

Није овде реч о успостављању апсолутне хармоније у поезији нити о ослушкивању „музике сфера”, већ пре говорим о потреби сваког уметника, значи и песника, да успостави неку унутрашњу равнотежу да би са правом своје дело назвао великим уметничким делом.

И увек када се суочимо са неким поремећајем – када је исувише присутан логос који је појео емоцију, или када велико познавање технике и историје покрије недужност, па она више не пробија кроз кожу, или када велики метафизички талас разбије физикалност стиха и потопаи је – осећамо да са песмом нешто није у реду, а можда и са песником. Да ли је ово осећање које се понекад јави само обична шетња пастиша и цитата, толико омиљених увек, на крају века, или пак, нешто друго, не бих могла рећи. А и да знам где се крије проблем лоше поезије, сигурна сам да га не бих могла објаснити мојим потенцијалним студентима – јер у поезији, као и у животу, учитељи нас не могу свему научити. Студенти живота, какви јесмо сви, морамо пронаћи сами неку унутрашњу равнотежу у песми, меру доброг укуса у есте-

тици која служи само нама и не другима, свакако не следбеницима. Овде се не осврћем на посебна имена појединачних песника јер нас све школе савремене филозофије поучавају да је критички суд тешка и непотребна изјава која не помаже у расветљавању проблема, већ само повређује и окреће се против оног ко је изриче.

Најзад, и људи се мењају, мишљења еволуирају, песници се мењају и са њима поезија.

У дну срца, пак, гајим једно чудно осећање – осећање да су Џон Дон, Рембо или можда Бодлер данас живи, да би ипак намигивали неким песницима уз разумевање, чак дивљење и подршку, а неким не би. Али, као што рекох, ово је само моје осећање а не нека проверена научна чињеница, у овом веку који обожава науку и њене токове.

НИЈЕДАН КРЕМ

За лице неће ублажити боре
Неспроспаване часове
Сможденост бригом за опстанак...

Ниједна песма неће одагнати звук
Амбулантне сирене која је пиштала
Док су одвозили замрзнутог човека са трга „Porte de Clignancourt”...

Ни једно зрно присебности неће одагнати чуђење на лицу
Студента коме рекох : данас нема
Предавања, на улици се смрзавају бескућници...

Ни једна боја неће одагнати
Сенку црвеног сутона са слике
Георга Гроза, тама је већ попадала по срцима оних
Који су се много надали,
А извесност је, а не надање, да ће након зиме
Доћи пролеће и креме и шминка лета,
Али шта ћу моћи ја,
Шта о њима још да кажем?

БУТО ИГРАЧИ

Конац светлости овог јутра
стари пријатељи који долазе и одлазе
који нигде не стижу

старе смо душе које се држе
искључиво бриткошћу духа и храброшћу
сусрети нам понављају траг светлости
који је оставила иза себе гомила
наших узастопних живота

И СВИ ТИ СУСРЕТИ...

И сви ти сусрети који су личили на љубав
И сви ти захтевни разговори што подсећаше на пријатељство
И сви ти усамљени часови што подсећаше на бљесак стваралаштва
И сви ти таласи неурозе који су личили на дрхтај интелекта!
И све те шкработине које су изгледале као нечија бесмртна литература!
И све оне помпезне изјаве које су личиле на нечију мудрост
И сви они крици очаја који подсећаше на нечије лудило!
И све оне расуте песме које су личиле на смрскане дијаманте...
У ствари, беху то праве ноћи од кристала, сведочанства мог
правог постојања, и ако ја нестанем,
оне ће последње да оду, а ако преживим,
сместићу их брзо у половни заборав

ЗАБЕЛЕШКЕ УГРАБЉЕНЕ ИЗ ДРЕВНЕ ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ

Уметник беше ту, сав срећан,
Сјајан, у тренутном блеску галеријског сјаја,
Ангажован, радикалан, непоткупљив и непоткупљен,
Галериста нервозан и нестрпљив, да изгледа дарезљив,
Почео да лаје, показује зубе и наводну добру вољу,
Рече да је ту да помогне анонимусу,
Рече да је ту да побољша стање у уметности и у држави,
А не да се ту бакће са менталним болесницима
Признао је да су сви они јако нестабилни
Уметник је све ово схватио као игру моћи
Рече да презире дијалектику роба и господара
Рекао је да жели да оде и да га за све баш брига
Рекао је да га за све увек баш боли и то што је рекао
То је и мислио
Галериста рече да и њега за све беше баш брига и да не
Жели да га више гњаве, рече да га гуше сви ти уметници
Да се осећа као да је на психијатријском, рече да га баш боли за све,
А како и не би?

Рекох да се не бих усудила да напишем ову песму да ми
Нешто не беше кристално јасно нешто што се искристалисало
У реч у слику
У похабану представу о речима
Рекох не бих написала ову песму да нисам била стопостотно
Сигурна моје слике овог осећања ове муке
Претворене у реч
Рекох не бих ни писала да не знам о чему говоре
О нечему што наводно знају
Осећај из стомака беше јачи од оног одшапутаног
Риме ми никако нису легле
Звуци нису били убедљиви
Слике су се повијале и измицале притиску
Све ово беше бесмислено, безнадежно, беспомоћно и безумно, а у самој
Суштини свега овога најјаче се истицало
Оно „без”

КРАЉИЦА ЈЕ ЉУПКА И НЕЖНА

Привлачи је уметност, песма и поезија,
Док штити сиромашне и потлачене,
Она, изданак старе италијанске аристократије,
Зна да да тон својој краљевској пратњи;
Лично се окружила астролозима
Јер су јој још давно предвидели да ће од дана
Рођења бити једна и једина која ће владати
Животињом; стога је подигла обсерваторију
Архитекта се у њу страсно заљубио
Што није ни чудно за такву лепотицу а цена коју
Плаћа за богатство и љубав је огромна, бачена
Вуковима, ено је седи у сурово-сивом углу палате
Где је храна гадна а време хладно,
Она, изданак старе италијанске аристократије
Била је приморана да се бави сумњивим наукама и црном магијом,
Већма забринута за опстанак краљевског јој потомства,
Ево је бори се за небеску правду, предлажу јој
Специјалне мисије, управо је јутрос охрабрила краља
Да ослободи члана Црвених бригада из затвора,
Она је жена политици вична и, најпосле,
Изданак старе италијанске аристократије.

ПОД ЗНАКОМ КИБЕРНЕТИЧКЕ КИБЕЛЕ

за Алис Нојли

Била сам: некада та жена-џанки која
Је сахранила толико мужева
Неки од њих су се отровали од
Превисе светлости превише среће а ниједан
Није зарађивао за зивот
Нити ме одиста волео – сви су били
Заљубљени у визију песникиње коју сам им пружала;
Разбила сам ту визију, побацала комадиће
Потопила тај свемирски брод пун духова
Техно робота којих беше по целој палуби
Хорде изгладнелих акрепа
Пузе им сада преко гробова
Играла сам са некима од њих
Немојте да ме уједете, не забадајте отровни
Очњак исувише дубоко у то месо не пљујте по мени
Не okreћите се толико брзо светлост полако утиче
Пацови се разбежаше а ми пушимо опушке последњих
Дана на овом свежем гробу ова прозрачна
Бројаница изгуби многа зрна
Опоро воће лепи ти се за зубе а да ми их покажеш
То јест да ми се љупко искезиш или осмехнеш
Ја бих ти захвална поклонила чоколаду
Испрскану тугом бледим пахуљицама
Старости осим ако намигнеш
И догоди се чудо и сви паднемо
У транс у неку мекоту разобличеног тела
У сулуди урлик бабуна прободеног
Светлом његове боре прелазе на тебе
Направиле су прво дугачку чипку од мога сећања
Рекла сам ти остани, остани заувек у мени
Ево је: песма уместо треперавог крила које
Су поломили а онда спретно залепили
У свом одсуству

ЦИРКУСКА РАДИОНИЦА

Што год да се деси, рече она,
Не дај да те погази живот
Сети се оне тешке кише која ти

Је спирала ноћи, оне дрхтаве руке,
Оних минијатурних кутија са ликом
Уморних хероја украдених из читанке –
Заједно смо је читали а и писали прозу
У „четири руке”, или је та бајка можда ипак
Била песма? Звали су је 'поспано дете'...
Сада опет, дала сам ти смех, а ти мени
Животињу заузврат – и ако је мала, то не значи
Да је јача од овог електронског звука...
Најгладнији на планети најнежније се осмехује,
А крезавац најјаче одгриза парче тврдог кекса,
Најогорченији, пише управо најбољу причу,
Али нажалост, никога ту нема да је и прочита,
Тај затим одлази у Сједињене Државе људске Обести
Да чита своје песме, рече она,
У предео где баснословно плаћају мајмуне
За генетски тест који на њима
Врши сеоски врач уз клепет поноћног звона

ПРОМЕТЕЈ

за Боба Ленкса

Знам да си ме назвао лоповом јер сам ти украо ватру
И да ме називаш идеалистом и романтичарем
Јер сам желео да подарим људима мало светла
А да ме потпуно понизиш довео си ми ружну и
Надмену птичурину, ох, како та стена беше усамљена,
Тај птичији мозак кога си назвао „орлом” из чисте пакости
А кад сам је поистоветио са Државом и моћном индустријом,
назвао сам га „Франкенштајн”;
Наговорио си затим ту гадну животињу да ждере ми јетру
Међутим нисам марио за то јер сам се опет утручио,
Међутим једног дана ми је све то досадило
Уморан, повикао сам „упомоћ!” али ми нико није притекао
У помоћ, онда рекох орлу: губи се!
На шта се он чудно осмехнуо
И одлетео, а ја, запањен
Остао да се питам шта се то лоше збива са људима
Којима сам подарио знање, нешто стварно одвратно
Са стањем у коме се обре цео свет?

ПРОМЕТЕЈ II

Отерао сам ту гадну птицу.
Бежи од мене, орлушино, повикао сам,
Нећеш се више хранити мојом јетром,
Нађи неког наивнијег од мене!
Створење је одлетело али сам ја пао са те стене
И на њеном месту остаде бол
У облику моје душе

ПРОШЛЕ НОЋИ САЊАЛА САМ ТЕ

Мој далеки пра пра
Чукундедо,
Оставио си иза себе село сасвим сам
Окренуо си му слабасна леђа,
Корачао ка пропланку у шуми обасјаним сунцем
Ноге ти клецале, ниси могао ни да ходаш,
Иза тебе остало је на стотине мртвих,
После су то село назвали „Чумићи” или
Место које је покосила Црна Чума.
Назвао си се Живанчевићем или Оним Који Остаде У Животу.
Стигао си, затим, на неки обронак,
Озидао га брзо и изградио цркву у славу Господа
И арханђела који су те оставили у зивоту.
То место је постало Арханђеловац или
Место где царује Благост.
Јуче сам се и ја помолила свим анђелима
Који су ме задржали у животу, мислила о теби дуго, о
опстанку, генетски уграђеном у молекул киселине

ФАБРИКА ЕНДИЈА ВОРХОЛА

Када сам налетела на тебе у *Тауер Рекордсу*
Био си са Џеки Кертисом који се у том часу женио са
Питером или већ неким другим, позвао си ме на то
Венчање на ком си био у друштву Џерард Маланге и
Леа Кастелија који је био Џекијев кум а ти почасни гост
И сви су гутали амфетамине и шетали свим странама дивље улице
Која беше лучки док у Месном кварту близу Вест Хајвеја

Где сам покушавала да пронађем пут до куће
А ти си већ био тако велика звезда, Енди...
Ево, шетам сад кроз галерију Гран Палеа где ти указују
Последњу почаст великом ретроспективом,
Што се мене тиче, као што написах негде, срећна сам
Да сам још увек жива и да гледам твоје слике, а ти,
Уписан си у вечност и утетовиран у историју...

ДРУШТВО

Не би
Требало
Да се исувише навикавају
На моје присуство, рекох себи
У Академији Француских песника,
У њиховом Сенату препуном старијег
И духовно хендикепираног света
Зидови ту одишу глупошћу и тугом
А све њихове мецене и спонзори
Подложни неком дискретном облику лудила –
Написали би пастиш, кад би им човек дао оловку,
Замолили ме да приредим предавање о бит-генерацији,
У случају да нађем за то погодан тренутак...
Еј, друштво, чекај, бре!
Држала сам те на поводнику
Већ толико дуго,
Док си тако лајало, урликало и
Плакало ми испред врата, а када
Си покушало да ме посетиш, бацала
Ти коску пред слинаву ти њушку,
А када си ме наметљиво
Заскакало и прљало својим воњем –
Отварала сам широм на улицу прозор.

ЉУБАВ ЈЕ РЕЧ... СА ПЕТ СЛОВА

Сонетѝ за моѝ бившеѝ

Да ли да те поредим са најљућом зимом?
Хладнији си, досаднији и олујнији од
Сваког природног елемента
Који људи просто називају климом

Чим крочиш, око тебе формира се глуп
И леден ваздух, док ти, уображен и надувен,
исмејаваш мој слободарски дух и наук!

Пошто сам не читаш, мој владару великих претензија,
Стално мешаш речи *љубав* и *еројшика* и онда их називаш
„Нинина поезија”, најпоследње, то су све само речи

А на крају, оно што је мени крајње битно,
Испада за тебе нешто погубно и ситно,
Роза, плава, жута, црвена и бела, твоје боје сјаје,
Срећна сам што нисам више Ускршње ти јаје!

ДИСЦИПЛИНА ЈЕ КАО ЛЕПАК

„За било коју уметност најважније
Је имати дисциплину,
Она је лепак који повезује све”,
Рече он, а затим, „никада не можеш
Побећи од онога што си, нити од својих корена,
Опрости зато оном типу који те је назвао
Малом принцем, јер се уплашио да ћеш му
Смрвити главу кажипрстом,
Као да је неки мрав...
Дисциплинуј се да их
Све волиш,” он рече и
затим нестане
под танком месечином.

ФЕНИКС

Твој кобалтни поглед се
Спустио на мене, на сву срећу

Кад се твоја спремна-на-све другарица
Појавила, на несрећу
А затим нам се неки други мудри људи
Придружише, на сву срећу

А Лован шаг рече:

*Зашио се песници толико
Баве интелектом?
Ја сам добијао и губио и добијао и губио
Толико новца, али се никада нисам одао поезији!
И шио да се бавим стварима имагинарним
Кад цела берза пуца у оковима старим
„Време за оклевање је прошло
И замајавање гадно, хајде душо драга,
Чедо моје глатно..”*

Морала сам да пишким и напустих сцену хитро,
На несрећу,
Ал чекао си ме да се вратим, на сву срећу

Међутим, бејаш трудна и сва збуњена, на несрећу
Дала сам ти телефон и ти ме позвао
Шест месеци доцније, на сву срећу,
У том трену била сам већ удата и са бебом, на несрећу

А Песник шаг рече:

*Осећања долазе и одлазе, бол, ојсесија
И праг нетолеранције,
Несрећна ивица где обрушавају се године,
Порука и њен испоручилац,
Светли ген у молекулу светле воде,
Дах и уздах и прах а заштим крах
Светли мач или славски колач
Чувах шу шајну да избегнем шрач...*

Хтео си да крстариш Медитераном
И ја пристала да те пратим, на сву срећу,

Путовање беше лепо али се покварило, на несрећу,
Изгубио си пасош па завршисмо у затвору,
На сву срећу – чувар се заљубио у мене
Па нас пустио кући,
Вратисмо се у Париз
Где те је чекала цела породица, на несрећу

А цариник, преобучен у часну сестру, њаг рече:

*Voila Madame,
Оно што сад видиш – то је управо оно
Што вам се више, а видећеш још доста тога
У древном и царском граду Паризу
И боце и дроце и веселе кароце
Што возе славне и оне мање срећне
И сејаше се, да кад вам нешто засмеја,
Ви само стусишће најдебље ролетне
И казнишће све ћушањем на чешири
Стране света...*

Остадох сама, али са доста новца
И са оном искром божанске лудости/талента, на сву срећу
Свуде сам те тражила али никада пронашла на несрећу

И у тренутку кад си опет искрснуо на неком обронку пута
Били смо обоје слободни и у трагању
За суштином духа, на сву срећу

Стога решисмо да изнајмимо стан
И у њему живимо заједно – на несрећу,

А француска кућепазитељка њаг рече:

*Не смеће овде да водиш љубав после девети увече
Многи људи пролазе ходником и њако сав овај смрад шече,
Пред сваким улазом чистиш сам смеће
Кад сам била млада, без имало среће
Клецала у мраку с клијенцима многим...
Данас сам већ стара и воњ најмлађе коже смара
Мој бајашти дух...*

Бејасмо толико млади и неискусни, на сву срећу,
Морала сам да ти истресем све у лице, на несрећу,
А ти, ни даље ниси веровао нити ме узимао за озбиљно, на сву срећу

Озбиљно си помешао нека места, неке људе, на несрећу
Одвела те психијатру и ниси се бунио, на сву срећу –

А психијатар шао рече:

*Осећања долазе и пролазе, али ти си ту за вечности,
И ако се побркаш у броју и роду и падежу –
Моја болница је увек ту да ти помогне...
Болови, радосни и страсни
Играчке су великих илузија, на прагу
Смо великог незнања, а из овог стања
И дах и уздах и прах а зашим крах
Врашиће нас у подсвести ојрану од клања*

Све си свалио на мене, на несрећу,
Али си и даље приањао а ја те следила
Кроз све школе живота, на сву срећу

Ах, какве школе, какав живот, какав небески
Концепт створисмо од универзалних истина!
Какав сулуди театар покренусмо нас двоје
Чим изронисмо из коњушнице града Троје
Моја јединино, пролећна урвино,
Осунчана светлошћу најраније младости!

ЧЕМУ ЦИРКУС ?

за В.Койицла

Не знам зашто људи одлазе у циркус
Осим да се некоме или нечему диве,
Неком узору снаге и издржљивости,
А мени се циркус свакодневно збива,
На послу кротим дивље звери
Па онда пас лаје а ветар носи,
Затим се, у арени, млати празна слама,
У паузи за ручак, посећују ме пудлица и њена дама,
Бели клоун ме слуша, уз климање главе,
За ужину: глава надоле – „ да”, глава налево, па надесно – „не”,
Након тога читам Кохов „Циркус” који је лепа,
Романтична песма, али овде, у мом животу,
Циркус не попушта;
Пред вечеру арена се цела мења и руши,
Уз продорне звуке појачала син вежба бас,

А затим уз писак и брундање видео-игрица
Нешто се и поједе- дошло је време да се
Испишу и плате рачуни; уморни телефони
Почињу да звоне: неко зове из болнице,
Док је неком другом преминуо мачак,
Трећи позив прозива на позајмицу које више немам,
И коначно, уз новине, у којима играју сва слова,
Светла се гасе. На арену пада тама. А затим, сан
У коме вечити акробата љуља се, на трапезу, напред-назад,
А испод њега- поцепана мрежа.
Будим се, ознојена,
Сутра је, као и увек
Нови дан који пере ноћ, који,
Како песник рече,
Испира у језику грешке...

